

СПІЛКА ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ

**СУЧАСНА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ**

*(матеріали XIII Пленуму Правління
Спілки економістів України)*

Київ – 2021

УДК 330.3(477)(082)
С-91

С-91 Сучасна соціально-економічна динаміка: реалії та перспективи для України. Матеріали XIII Пленуму Правління Спілки економістів України за загальною редакцією академіка АЕН України, професора **В.В. Оскольського**. К.: ТОВ «Паперовий змій-ОПТ», 2021. 296 с.

Збірка містить доповіді і наукові статті учасників XIII Пленуму Правління Спілки економістів України та рішення Пленуму, в яких висвітлено широке коло результатів теоретичних і прикладних досліджень з питань соціально-економічного розвитку в умовах глобальної нестабільності, викладено бачення актуальних для України інституційних змін та моделей розвитку у сферах промисловості, фінансів, монетарної політики, зовнішньоекономічних відносин, адаптації до глобальних змін клімату, мотивації трудової діяльності тощо. Серед їх авторів відомі вітчизняні вчені – представники академічної науки, ряду закладів вищої освіти, органів влади та органів місцевого самоврядування, підприємницьких об'єднань, члени Спілки економістів України та інших громадських організацій.

Матеріали збірки можуть зацікавити науковців, працівників органів влади та органів місцевого самоврядування, викладачів, аспірантів, студентів, фахівців підприємств і організацій та всіх інших читачів, хто переймається перспективами розвитку України в умовах сучасних глобальних трансформацій.

УДК 330.3(477)(082)

Внукова Н. М.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри банківської справи і
фінансових послуг Харківського національного
економічного університету імені Семена Кузнеця,
член Правління Спілки економістів України,

Сокол С.В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного
університету будівництва і архітектури

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ СПРИЯННЯ ПАРТНЕРСТВУ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасна динаміка змін щодо визначення напрямів соціально-економічного розвитку в умовах нестабільності посилює потребу в пошуку інструментів та засобів щодо сприяння партнерству для посилення господарської діяльності у інноваційному суспільстві. Сотні діючих документів визначають сучасну нормативно-правову основу (законодавство та інші нормативні документи) науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, зокрема, пов'язаної з фінансуванням, що постійно змінюються, отже, необхідно визначитися щодо їх результативності і впливу на розвиток інноваційних процесів [1].

Держава за ст.54 Конституції України сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків зі світовим співтовариством і гарантує громадянам свободу наукової і технічної, а також інших видів творчості, охорону інтелектуальної власності, зокрема, їх авторських прав [2]. Це створює базові правові передумови для інноваційного розвитку країни [3].

Інноваційна діяльність відповідно до статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» [4] – це діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг, а правове визначення інноваційної діяльності у статті 3 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [5] визначено значно ширше, як одну з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що охоплює: випуск і поширення принципово нових видів техніки та технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; виконання довготривалих науково-технічних програм з великими строками окупності затрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил; розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і екологічного становища. Між тим поняття інноваційної діяльності, і базова категорія «інновація» не однозначно тлумачиться науковцями, а визначення першої не обмежується наведеними вище правовими актами.

У межах Господарського кодексу України (ст. 325) [6] інноваційна діяльність теж розглядається, але лише у сфері господарювання та визначається як діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Таке визначення значно ближче до Закону України «Про інвестиційну діяльність», але воно також зосереджено більше на фінансових питаннях, ніж самої суті нового, інновації. Це дискусійне тлумачення не оминувало Закон України «Про пріоритетні

напрями інноваційної діяльності в Україні» [7], який потребує розробки більш глибоких правових засад основних напрямів науково-технічної діяльності, яка повинна суттєво підвищити рівень технічної укладності економіки України. При розподілі коштів державного бюджету повинні виконуватись пропорції щодо рівня фінансового забезпечення наукової, науково-технічної, освітянської сфер [8], а також створення пільгових умов для розвитку інноваційної діяльності, але кризові явища в економіці не сприяють цьому процесу.

Для поліпшення ситуації перспективним є використання державно-приватного партнерства, яке відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [9] є співробітництвом між державою Україна, територіальними громадами в особі відповідних державних органів, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства. У даному визначенні наочно видно, що серед основних державних партнерів виділено саме академії наук, отже для інноваційного розвитку наукова складова є пріоритетною, і тут наголошено на провідному інструменті – це партнерстві.

Реалізація підходів до державно-приватного партнерства базується на взаємодії зацікавлених сторін (стейкхолдерів), які на думку польських науковців [10], в теорії управління є тими суб'єктами (фізичні особи, територіальні громади, установи, організації), які можуть впливати на діяльність певних суб'єктів господарювання. Найпростіший перелік зацікавлених сторін майже кожного суб'єкта господарювання такий: клієнти, працівники, власники, постачальники, громад-

ські організації, місцеві територіальні громади, інвестори, банки, засоби масової інформації та ін. На кожній території відповідно до особливостей діяльності суб'єкта господарювання всі ці групи можуть бути розподілені за рівнем їх впливу і важливості. Зацікавлені сторони мають бути максимально залучені до створення та здійсненні діяльності з корпоративної соціальної відповідальності, яка пропагується ЄС, отже, для посилення впливів та зменшення конфліктів суб'єкти господарювання повинні мати механізм інтеграції всіх видів діяльності у сполученні із захистом прав споживачів з метою максимального створення спільних цінностей для їх власників/акціонерів та інших зацікавлених сторін та суспільства в цілому, що запобігатиме або пом'якшуватиме можливі суперечки [10]. Для ефективного залучення зацікавлених сторін до розвитку територіальної громади потрібна їх правильна ідентифікація, виділення основних і застосування для цього певних форм, серед яких виділяється, зокрема, партнерство і діалог.

Партнерство, на думку польських науковців [10], це форма створення відносин із зацікавленими сторонами, яка вимагає від них найбільшої прихильності. Враховуючи, що це передбачає здебільшого тривалі та трудомісткі відносини, тому для партнерів важливе усвідомлення позитивного очікування від взаємодії і наявність можливості виконати свої зобов'язання. Прикладами партнерських стосунків є спільні проекти для сталого розвитку територій, спільні, наприклад, кластерні ініціативи з різними групами зацікавлених сторін, асоціаціями та стратегічне співробітництво.

У табл.1 подано переваги від партнерства для різних стейкхолдерів щодо територіального розвитку в умовах інноваційного суспільства.

Таблиця 1

**Переваги від партнерства у господарській діяльності
для розвитку інноваційного суспільства**

Для органів влади та місцевого самоврядування	Для суспільності	Для науки і освіти	Для підприємництва	Значення для розвитку інноваційного суспільства
Формування та зростання бази оподаткування через підвищення концентрації суб'єктів господарювання в територіальній громаді	Збільшення зайнятості населення, скорочення незайнятості	Забезпечення випускників закладів освіти робочими місцями	Можливість спільного використання ринкової і соціальної інфраструктури	Висока зайнятість та потрібний рівень освіти, розвинута ринкова інфраструктура сприятимуть впровадженню інновацій
Налагодження співробітництва із бізнесом, науковцями, громадськими організаціями	Підвищення якості надання послуг	Можливий вплив на вибір абітурієнтами необхідних для господарської діяльності спеціальностей	Можливість здійснення спільного маркетингу, просування продукції чи послуг учасників партнерства	Підвищення якості і зниження вартості послуг пришвидшить продукування та пошук інновацій
Розширення можливостей для залучення інвестицій в територіальну громаду	Забезпечення навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації для працівників партнерських установ	Організована виробнича практика для студентів закладів освіти	Зниження витрат на пошук персоналу	Розширення напрямів та джерел залучення інвестицій для впровадження інновацій

Розвиток соціально-економічної інфраструктури територіальної громади	Покращення умов праці працівників суб'єктів господарювання	Можливість участі науковців у практичній діяльності підприємств	Розвиток та просування власних і територіальних брендів	Потенційна можливість впровадження інновацій у розвиток території
Підвищення конкурентоспроможності територіальної громади	Зменшення соціальної напруги в територіальній громаді	Розвиток матеріально-технічної бази для науково-дослідницьких робіт	Участь у спільних наукових розробках	Посилення наукової складової у розробці інновацій
Покращення іміджу територіальної громади	Розвиток інфраструктури	Зростання рівня компетентності персоналу	Доступ до нових знань, інновацій, технологій, сучасних методів управління	Вплив впровадження компетентного підходу та іміджевих заходів на інноваційну активність
Налагодження співпраці із сусідніми територіями, зростання експортних можливостей	Зниження ризику втрати роботи	Розвиток науково-дослідницьких робіт	Можливість виходу на міжнародні ринки	Глобалізаційні впливи на поширення інноваційних досягнень певних територій
Розвиток території в цілому	Покращення умов життєдіяльності населення	Участь практиків у освітньому процесі (викладанні)	Підвищення конкурентоспроможності продукції, послуг	Формування інноваційного суспільства

Джерело: розробка Н. Внукової [16]

Як видно з табл.1, партнерство має суттєві переваги щодо формування інноваційного суспільства, де створюються синергетичні ефекти. Зацікавлені сторони – це групи або особи, які здатні чинити значний вплив на діяльність суб'єктів господарювання або залежати від його рішень, або

мають право висувати певні вимоги, наприклад, щодо впровадження інновацій. Тому зацікавлені сторони можуть підтримувати суб'єкта господарювання, бути його партнером, або негативно втручатися в його подальший розвиток [11]. Якщо вони поділяють спільні інтереси, то прямо або опосередковано отримують вигоди, тому здатні чинити тиск на рішення. З цією метою бажано встановити пріоритетність зацікавлених сторін. Завдяки їх участі або впливу у розвитку території виділяють внутрішні, які безпосередньо підзвітні керівництву та зовнішні зацікавлені сторони. Це також є потенційною передумовою створення кластерів.

У табл.2 наведено на основі удосконалення підходів [12] позиції зацікавлених сторін (стейкхолдерів) щодо формування кластерів на засадах партнерства і інновацій.

Таблиця 2

Партнерство та інновації – пріоритети формування кластера

Зацікавлені сторони (стейкхолдери)	Передумови формування кластера	Націленість на партнерство / інноваційний розвиток
З боку бізнесу	Присутність провідних господарів і підприємств, які потенційно зацікавлені у співробітництві в межах кластера	Бажання співробітництва
	Наявність кооперативних та інших зв'язків між підприємствами, що мають певний досвід, відпрацьовані механізми взаємодії, досить високий рівень взаємної довіри	Кооперація та інші зв'язки
	Високий інноваційний рівень більшості підприємств і організацій потенціального кластера	Інноваційність діяльності підприємств
	Підтвердження конкурентоспроможності експортною складовою продукції кластера	Спільна конкурентоспроможність
	Рівень стратегій провідних власників високий: очевидним є їх бажання до подальшого інноваційного розвитку	Інноваційність розвитку

	Провідні менеджери підприємств готові до діяльності в умовах зростаючого співробітництва і конкуренції в інтересах активного розвитку бізнесу і території	Спільний розвиток бізнесу і території
З боку влади, органів місцевого самоврядування та бізнесоточення	Пряма зацікавленість органів влади у кластерному варіанті розвитку економіки регіону	Зацікавленість у кооперації групи підприємств
	Наявність у органів влади досвіду ефективної взаємодії з бізнесом, зокрема, економічної для інкубації кластера	Взаємодія влади і бізнесу
	Удосконалена нормативно-правова база розвитку бізнесу	-
	Сформована інфраструктура підтримки бізнесу, накопичений досвід прийняття участі в реінжинірингу підприємств, наданні консалтингових послуг	Інноваційність розвитку
	Керівники регіону готові до діалогу з бізнесом на умовах партнерства	Діалог влади і бізнесу
З боку громадськості	Реформована професійна освіта для підготовки компетентних кадрів для відповідних секторів економіки	Інноваційність освіти
	Усвідомлення суспільством необхідності створення кластера	-
	Формування лідерства з наданням ідей та документів щодо способів створення кластера	Інноваційність ідей
	Наявність відомих експертів, готових і здатних до розвитку діалогу влади і бізнесу з метою підвищення конкурентоспроможності території	Діалог влади і бізнесу
	Накопичення достатнього досвіду роботи з бізнесом і владою в умовах зростання конкуренції на зовнішніх ринках	Багатостороннє стратегічне співробітництво

Джерело: розробка Н. Внукової [16]

Як видно з табл.2, подані позиції зацікавлених сторін (стейкхолдерів) щодо формування кластерів, які побудовані на засадах партнерства і інновацій.

Визначено переваги нормативно-правового регулювання при створенні умов для розвитку та активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, для чого формується державна регіональна кластерна політика. До її напрямів можуть належати пошук передумов створення кластера на певній території, оптимізація структури кластера відповідно до фінансових умов, можливе спів фінансування аналітичних досліджень, необхідних для розвитку кластера, оцінка його конкурентних переваг [12].

В умовах економічної кризи метою кластеризації є створення підґрунтя для диверсифікації економіки, розробка механізму для ефективного ведення діалогу держави, місцевого самоврядування і бізнесу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності компаній і територій. За умов застосування кластерної стратегії досягається виграш усіх, а не одного, підвищення продуктивності праці, запровадження нових технологій, підвищення частки імпортозаміщення, пошук спільних ресурсів для впровадження великих проєктів. Особливістю дії кластера – це одночасна інтеграція і конкуренція, можливість забезпечення всіх видів відносин. Як приклад, у вересні 2016 року проєкт «Харківський енергетичний кластер» став переможцем в номінації «Кращий інвестиційний проєкт у сфері житлово-комунального господарства» конкурсу інвестиційних проєктів «Харків – стратегія успіху» [13]. У квітні 2017 року був представлений план щодо створення Харківського кластера дизайну і легкої промисловості на бізнес-форумі «Fashion-індустрія. Харків. Окрема сесія «Стратегія успіху» пройшла у межах цього свята моди [14], яке активно розвивається.

Умовами розвитку послуг у кластерних ініціативах міста Харкова є об'єктивний попит у стійкому економічному і збалансованому розвитку території, бажання представників влади і підприємців реалізовувати інноваційні форми діяль-

ності, тобто формувати партнерські відносини. Кластери мають конструктивний вплив на гармонізацію економічних суперечностей, що виникають під час здійснення інноваційної діяльності [15].

Висновки. Інноваційне суспільство, яке формується в Україні, має продукувати економіко-правові засоби сприяння партнерству зацікавлених сторін у господарській діяльності, що є процесом, яким можна цілеспрямовано й ефективно порадкувати, не покладаючись тільки на дію ринкових регуляторів.

Наявність кластера дозволяє певній галузі національної економіки підтримувати свою перевагу, зокрема, за рахунок застосування інновацій, а не віддавати її тим країнам, які більше схильні до новацій. Фактором впливу на внутрішню конкуренцію є наявність кластерів, які прискорюють процес розвитку галузей в цілому і на певній території.

Впровадження інновацій і відкриття нових підприємств прискорюють інвестиції суб'єктів господарювання як учасників кластерів взаємозалежних галузей, які вкладають кошти у спеціалізовані технології, в інформацію, інфраструктуру, персонал та ін. Джерелом синергії щодо розвитку територій є кластери, тому що вони є мотивом великих капіталовкладень і уваги органів влади, зокрема, як кластерний рух підтримується в Харківській області.

Процес сприяння партнерству в господарській діяльності, зокрема, на кластерній основі акумулює фінансово-економічні ресурси різних стейкхолдерів для більш дієвого використання. Інноваційна регіональна конкурентоспроможність може залежати від рівня розвитку партнерства, дій зацікавлених сторін, в тому числі, діяльності окремих кластерів.

Література:

1. Внукова Н.М. Спрощення доступу до систем фінансування інноваційного підприємництва. **Право та інноваційне суспільство**: електрон. наук. вид. 2019. №2 (13). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Vnukova13.pdf>
2. Конституція України, (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №30, (ст.141). Документ 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.
3. Білозубенко В.С. Роль національної інноваційної системи у підтриманні інноваційної активності. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_4/3.pdf
4. Про інноваційну діяльність: Закон України: від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості ВРУ*. 2002. № 38. С. 266.
5. Про інвестиційну діяльність: Закон України: від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. С. 646.
6. Господарський кодекс: від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. С. 144.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України: від 08.09.2011 р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2011. № 13.
8. Внукова Н.М. Стратегічні цілі регіонального розвитку з фінансового забезпечення інноваційного підприємництва. *Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 років*: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу (м. Харків, 23 січня 2020 року) / за ред. С.В. Глібко, Ю.В. Георгієвського. Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С.19–24.
9. Про державно-приватне партнерство: Закон України №2404-VI від 1.07.2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
10. Grzybek M. Zarządzanie relacjami z interesariuszami jako jeden z elementów społecznej odpowiedzialności biznesu. URL: <http://odpowiedzialnybiznes.pl/artykuly/zarzadzanie-relacjami-z-interesariuszami-jako-jeden-z-elementow-spoecznej-odpowiedzialnosci-biznesu/>
11. Pietrzyk S. Analiza interesariuszy (Zarządzanie strategiczne).URL: [https://mfiles.pl/pl/index.php/Analiza_interesariuszy_\(Zarz%C4%85dzenie_strategiczne\)](https://mfiles.pl/pl/index.php/Analiza_interesariuszy_(Zarz%C4%85dzenie_strategiczne)) Дата звернення: 07.04.2020.
12. Федоренко. В. Г. Кластери – системний інструмент підвищення конкурентоспроможності економіки. *Финансовые инструменты и ценные бумаги*. 2007. №4. С.26–32.

13. Харківський енергетичний кластер URL: <https://invest.kh.ua/index.php/ua/investor-navigator/clusters/existing-clusters/1193-kharkivskij-energetichnij-klaster><https://invest.kh.ua/konkurs/#> Дата звернення: 07.04.2020.

14. Харківський кластер легкої промисловості та дизайну. URL: https://shd.com.ua/kharkov_klaster_legproma Дата звернення: 07.04.2020.

15. Шевчук С.В. Економіко-правові засади регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2013. № 3(62). С.51–58.

16. Внукова Н.М. Управління взаємодією стейкхолдерів з узгодження їх інтересів для розвитку територій громад // *Вплив стейкхолдерів на розвиток територій: монографія / за заг. ред. В.П. Третяк*. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С.50–65.

17. Bukhtiarova Alina, Nayriyan Arsen, Chentsov Victor and Sokol Sergii (2019). Modeling the impact assessment of agricultural sector on economic development as a basis for the country's investment potential. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(3), 229–240. doi:10.21511/imfi.16(3).2019.21

ЗМІСТ

Вступне слово Президента Спілки економістів України Оскольського В.В. під час відкриття XIII Пленуму	3
Гриценко А.А. Соціально-економічний розвиток в умовах глобальної нестабільності	7
Оскольський В.В. Інституційні трансформації в контексті глобальної нестабільності ...	55
Амоша О.І., Ляшенко В.І., Панькова О.В. Стратегічні перспективи Донбасу в контексті неоіндустріальної моделі розвитку економіки України в умовах посилення новітніх ризиків та небезпек	78
Басанцов І.В. «Ковідна» економіка: застосування інформаційних технологій для ефективного функціонування системи державного фінансового контролю в умовах карантину	109
Внукова Н.М., Сокол С.В. Економіко-правові засоби сприяння партнерству в господарській діяльності інноваційного суспільства	125
Джаман М.О. Проблеми мотивації трудової діяльності в Україні	137
Джаман М.О., Єрмаков В.В. Формування регіональної соціально-економічної системи Лівобе- режної України у XIX ст.	153
Журавка Ф.О., Філатова Г.П. Оцінка та прогнозування державного боргу України на основі аналізу часових рядів	161